

sebb az esély arra, hogy jól dokumentálható jelenségeket tárhassunk fel. A feltárt felület Ny-i egyharmadában az átszántott talajréteg alatt már közvetlenül az agyagos altalaj található, legjobb esetben az enyhe lejtőn kissé talán mélyebben alapozott falak nyomvonalát tárhatjuk fel a jövőben. Ugyanakkor a feltárt területtől K-re – az emelkedő miatt – egyre épebb és magasabbra feljövő falak várhatók, de a szántás itt is mindenhol közvetlenül a római rétegeket érinti.

Konzulens: Katona-Győr Zsuzsa.

POZSÁRKÓ CSABA

114. Emőd, Arany János utca 68.
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

Az Emődöt főutcájaként átszelő 3-as főút – a településen belül Arany János utca – D-i oldalán az István-majori elágazástól mintegy 150 m-re Ny-ra lévő, 68. számú telken két ház áll. E házak közül a keletebbre lévő épület előtt, az országút és a ház É-i homlokzata között, kb. K-Ny-i irányban futó csatornaárok kidobott földjében régészeti leleteket találtunk.

Az igen kisszámú, erodált felületű edénytöredékekből álló anyag egyértelműen az őskorból származik, ennél pontosabb kormeghatározást jellegzetes darab hiányában igen nehéz adni.

Mivel a terület épületekkel, úttal és járdával fedett, a lelőhely kiterjedését megállapítani nem tudtam. Negatív adat lehet, hogy a főút mentén megásott csatornaárkok közül a fentén kívül egyetlen helyen sem találtunk leleteket. Sajnos szemlém idején a szennyvízárkok döntő többsége már betemetett állapotban volt, így azok betöltését, metszetfalait nem láthattam.

PASZTERNÁK ISTVÁN

115. Esztergom, Ősi-barlang
(Komárom-Esztergom megye) R, B

2000. március 12-én terepbejárást végeztünk a Klastrompuszta felett emelkedő Csévi-szirtek alatt nyíló Ősi-barlangban. A barlang a szirtek déli oldalán, a Legény- és a Leány-barlang közelében, ez utóbbival körülbelül egy magasságban (500 m tszf.), a Bivak-barlang alatt nyílik. Jelenleg igen szűk, a felszínre felszakadó kürtőn át lehet megközelíteni. Korábban feltehetőleg másik bejárata is volt: a barlang DNy-i részén a járatokat hatalmas omlások zárják le. A felszíni lejtővel összevetve ezen a részen hajdani, beszakadt bejárata lehet feltételezni. A barlang fenekét mindenhol törmelék borítja, amely feltehetőleg a bejáratot elfedő omlással hozható összefüggésbe. Az omlás meglehetősen régen (feltehetően még az őskorban) megtörtént: erre mutat, hogy a Fáklyás-teremben az omladékot vastag cseppkőfolyás fedi. Ez tette lehetővé, hogy a barlang az őskor óta, legalábbis az ember által, érintetlenül megmaradjon és a kincskeresők, valamint a század első felének nagy barlangi ásatásai megkíméljék az (ismeretlen vastagságú és korú) kitöltést.

A barlangot 1999. februárjában fedezte fel az Ariadne Karszt- és Barlangkutató Egyesület. Az egyesület egyik tagja, Deák István tájékoztatott minket a barlangból származó leletekről, illetve az egyesület segítségével jártunk a fenti időpontban a barlangban. Segítőkészületüket ezúton is köszönjük.

Már a felfedezést követő első bejárás során emberi csontokat és cseréptöredékeket találtak. A később Csontkamrának nevezett fülkében in situ emberi csontok, illetve többé-kevésbé ép edények heverték a felszínen. A barlangászok a lehetőségekhez képest a lehető legprecízebben dokumentálták a leleteket és a körülményeket (fényképek, dia, videó, felülnézeti rajz).

A cserepek először a Duna-Ipoly Nemzeti Parkhoz, majd az esztergomi múzeumba kerültek, ahol azokat a badeni kultúrába sorolták (leltári szám: 99.59.1-16.). Az emberi maradványok jelenleg a Magyar Állami Földtani Intézetben vannak.

Az állati és emberi csontok mellett egyéb jelenségek is az ember barlangban tartózkodására utalnak. A cseppköveket több helyen szemmel láthatóan szándékosan letörték, máshol a falakon korom nyomait lehetett megfigyelni.

A szóban forgó bejárás alkalmával több pontról gyűjtöttünk leleteket: cserepeket, változatos megtartású és színű ember- és állatcsontokat. A csontok egy része valószínűleg emberi behatásra került a barlangba, míg mások (pl. a róka és a borz) esetében ez gyakorlatilag kizárható.

A barlang jelenlegi legmélyebb pontján (Fáklyás-terem) csonttöredékeket (köztük valószínűleg emberi csontokat is), máshonnan egy perem- és egy oldaltöredéket gyűjtöttünk. A bejárati terem és a Fáklyás-terem közötti lapos folyosón recensnek tűnő csontokat, megint máshol feltehetően róka maradványokat és két cserepet találtunk. A bejárati teremben több, köztük néhány összeilleszthető emberi koponyatetőt szedtünk fel az omladékból. Végül az Érintetlen-fülkében a felszínen több ujjperccsont hevert.

A barlangban általunk talált cserepek közül a 2. sz. ponton, gyűjtött díszítetlen töredékek leginkább a bronzkorba sorolhatók, a Csontkamrában és a 7. sz. ponton talált simított felületű perem- és oldaltöredék esetleg badeni.

A barlangban talált csontokat Bartosiewicz László (ELTE BTK Régészettudományi Intézet) határozta meg. A leletanyag változatos megtartású, több háziállat csontját is tartalmazza. Ez utóbbiak közül a ragadozók maradványai akár a közelmúltban élt kóbor állatokéi is lehetnek. Figyelemre méltó a juh összetartozó lábvégcsontajainak jelenléte, valamint a számos embercsont.

Az állatcsontok és a cserepek az Érintetlen-fülke és a Csontkamra kivételével valószínűleg áthalmazott helyzetben vannak: leginkább a járatok szélén, szűk hasadékokban, a periférikus helyeken lehet rájuk bukanni.

Véleményünk szerint a barlang érintetlensége, valamint a már eddig is előkerült régészeti és antropoló-

giai anyag miatt a természetvédelmi mellett fokozottan rászorulna a régészeti védelemre is.

CSENGERI PIROSKA – MARKÓ ANDRÁS

116. Esztergom, Vár, északi rondella

(Komárom-Esztergom megye) Kk, Ú

A Millenniumi Bizottság úgy határozott, hogy az államalapítás méltó megünneplése keretében fel kell állítani az esztergomi vár északi rondelláján Melocco Miklós nagyméretű szobrát. A tervezett 60 tonnás tömeg miatt előzetes statikai vizsgálatokra volt szükség, mely során alkalmunk volt megvizsgálni a 17. századi, török építésű rondella belső területét.

A munkák során kiderült, hogy a 19. század első felében az ide felépített érseki vízmű alapozásakor a védmű teljes belső feltöltését kiemelték, s a felszabaduló teret jórészt kitöltötték az újonnan épített alapfalakkal. A rendelkezésünkre álló szabad részekben megállapíthattuk, hogy 6 m mélységig 19. századi feltöltés van, szőrványos középkori kőtöredékekkel, s az egyedül értékelhető, megmaradt műformák a bástya testében kialakított 17. századi, utólag elfalazott ágyúkamrák maradtak. Bár a két állás közül a K-it utólag esőbeállónak átalakították, a Ny-i a mai napig nagyrészt érintetlen állapotban maradt meg. Falait jórészt nagyméretű kváderkövek alkotják, s több, másodlagosan felhasznált faragvány is beépítésre került, melyek valószínűleg az 1594–1605 közötti ostromok során összedőlt épületekből származnak.

A kutatások során 17. századnál korábbi falak nem kerültek elő, így sem a 16. századi északi védmű, sem a középkori vár északi lezárásának formájára nem nyertünk adatokat.

TOLNAI GERGELY

117. Esztergom, Zsidód

(MRT 5. k. 8/30. lh.)

(Komárom-Esztergom megye) Á

A 2000. évi feltárás az 1999-ben elkezdett, a 10-es tehermentesítő út építésével kapcsolatos leletmentő ásatás befejezése volt, amelyet a Magyar Mezőgazdasági Múzeumért Alapítvány anyagi támogatásával végeztünk.

Az idén is a templom DNy-i oldalán, a temető szélén dolgoztunk a tavaly nyitott C–CXIII. szelvényekben. Már tavaly láttuk, hogy elértük a temető DNy-i szélét, amelyet D-ről egy egykori, de mára már feltöltődött patakmeder, Ny-ről pedig egy abba torkolló temetőárok zár le.

A patak és a temetőárok által közbezárt szögben még 44 sírt bontottunk ki, s ezzel a feltárt sírok száma 819-re nőtt. A sírmellékletek szegényesek voltak, de a hitvilágukra és a sírgödörök formájára sikerült újabb megfigyeléseket tenni. Ezen a részen több sírgödör padkás kiképzésű volt. A sír feltárása egy lekerekített sarkú, hosszúságos, sötétebb foltban jelentkezett, amely aztán változó mélységben egyszer csak leszűkül olyannyira, hogy a halott alig fért el benne. Az így képződött padkán több

esetben egy-egy párhuzamos, a sírgödörre keresztirányban fektetett gerendák nyomait figyeltük meg.

Esztergom-Zsidód a legteljesebben feltárt hazai Árpád-kori templom körüli temetők közé tartozik. Jelenleg 4–5%-a feltáratlan, amely a 11. sz. út alá húzódik, de a 10-es elkerülő út megépítésével talán majd erre is sor kerülhet.

A félköríves szentélyzáródású kistemplomot körbevevő temetőt É-ről egy keskeny, sekély árok zárja le, amely DK-en a fent említett patakba fut. D-en a patak képezi a temető határát, amelybe DNy-on a temetőt Ny-ről lezáró széles temetőárok fut bele, amely ÉNy-ra a település irányába folytatódik.

A CV. szelvényben a patakmederre merőlegesen 80 cm széles kutatóárkot húztunk, amit a patak aljáig lemélyítettünk. A CI–CIX. szelvényekben pedig a temetőárkot bontottuk ki. A patak és a temetőárok betöltése jól megfigyelhetően eltért egymástól. Az árok sötétbarna, laza, ugyanakkor agyagos betöltését sárga agyagszemek tarkították. Míg a patak betöltése zsíros tapintású, szürkés-fekete agyag, az alján iszappal. Mindkét betöltésben találtunk viszont Árpád-kori kerámiadarabokat, ami arra enged következtetni, hogy az Árpád-korban mindkettő nyitott volt.

Az árok és a patakmeder betöltéséből, valamint a sírok betöltéséből is földmintákat vettünk környezetregészeti vizsgálatokra.

Az ásatáson közreműködtek: Torma Andrea archeobotanikus, Aszt Ágnes régész, Kemp Károly restaurátor, Hajnal Zsuzsa és Földesi Szilvia régészhallgatók.

MOLNÁR ERZSÉBET

118. Érd, Ófalu, római vagy mély út

(MRT 7. k. 9/19. lh.)

(Pest megye) Ú

A korábban római útnak tartott kőburkolatú útszakasról régészeti módszerekkel megállapítható volt, hogy a vékony sóderes útalapozás és a kőburkolat a legújabb korban készült. Ezt támasztotta alá a helyiek beszámolója, amely szerint az utat az 1930-as évek elején, katonai erővel építették.

A vékony sóderes útalapozás alatt mindkét kutatóárkunkban közvetlenül az agyagos talaj következett. Régészeti szempontból értékelhető leletanyag – a legújabb kori tárgyakat leszámítva nem került elő. Valószínű azonban, hogy ha az út mai burkolata nem is, de a nyomvonala már a római kortól használatban lehetett. Ez volt ugyanis az egyetlen feljutási lehetőség a fennsíkra.

MRÁV ZSOLT

119. Érsekcsanád, Szent György-dűlő

(Bács-Kiskun megye) Á, Kö

A községtől nyugatra, már az ártérben fekvő területen, az egykori Szent György falu helyét kerestük. Innen kerültek a bajai múzeumba korábban avar és bronzkori leletek. A lelőhely az Érsekcsanád és a hajóállomás közötti út északi felén, a Duna-völgyi Csatornától Ny-ra,